

אוניברסיטת בר-אילן

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת כי-תבוא, תשס"ג
מספר 513מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

ברכות – היבטים עיוניים ומעשיים

בין הברכות בפרשתנו החלות על מקיימי הברית ההולכים בדרכי ה' ושומרים את מצוותיו, ישנה הברכה: "ברוך אתה ב'אך וברוך אתה בצאתך" (כח:ו). במדרש דברים רבה (ז, ה) מבוארת ברכה זו מתוך אספקט גשמי ומתוך אספקט רוחני. כאשר להיבט הגשמי נאמר: "'ברוך אתה בבואך' בפרקמטיא (=במסחר) שלך. 'וברוך אתה בצאתך' בפרקמטיא שלך. ודויד מפרשה: 'ה' ישמר צאתך ובואך"' (תה' קכא: ח). ומסביר המהדיר מירקין:¹

'ודויד מפרשה' וכו' אומר: 'ה' ישמור צאתך ובואך' עסקי מסחר זקוקים לשמירה. ואולי מדייק מה שמקדים יציאה לביאה, שבענייני מסחר רבות היציאה קודמת לביאה; יוצא למסחרו וחוזר אחר כך הביתה.

כלומר, דויד המלך בפרשו את פסוקנו הופך את הסדר, כי האדם היוצא לעבודתו זקוק לשמירה תחילה בצאתו מן הבית וכן אחר כך עד לבואו אל ביתו.

אפשר להסביר את הדברים גם מן הצד הרוחני, ולשם כך נדקדק יותר בדברי המדרש. כבר העיר האדמו"ר מקוֹז'ניץ הרב ישראל אלעזר הופשטיין,² שלכאורה הסדר אצל דויד הפוך מאשר בתורה, שבתורה קדמה הביאה ליציאה ואילו דויד כתב קודם יציאה ואחר כך ביאה, ומה פירוש יש כאן?

על כך משיב האדמו"ר מקוֹז'ניץ:³

ואפשר שיש רמז בדבר, כי היציאה מורה על מה שיוצא מהרגליו הרעים, והביאה על הכניסה לעול תורה ומצוות. ובדרך כלל הסדר הוא "סור מרע" ואחר כך "ועשה טוב" (תה' לד:טו); לז:כז), ולכן אמר דוד: 'ה' ישמר צאתך' קודם, ואחר כך 'ובואך'. אבל גם מה שבתורה נזכרת הביאה קודם, אינה סתירה לכך, כי יש פעמים שאפשר להתחיל ב"עשה טוב", ורק אחר כך לשוב ולהתחרט על מעשיו הרעים. ודבר זה הוא בעיקר בזמנים מיוחדים, שמפאת שהזמן גרמא, יכול האדם לעלות בעצמו בבת אחת, ולהתחיל מיד במעשים טובים. וכמו שכתב רבינו יונה (מגירונדי ספרד, המאה הי"ג) **ביסוד התשובה**, שיש זמנים שמוטב לו שלא יהרהר בחטאיו אשר עשה, מפני שעצת היצר היא זו, כדי למונעו מלעלות על דרך המלך. ולכן בפרשתנו שנועדה להיקרא בתורה קודם ראש השנה, יש בה רמז לדרך זו, שמתחיל מיד בעשיית הטוב.

עשיית הטוב בהתמדה מצד האדם, משפיעה שפע טוב חיובי עליו ועל העולם, לצד ההימנעות מן השלילה. כך יש להבין את הברכה שבפסוקנו, כפי שמפרש רש"י על פי דרשתו של ר' יוחנן (גדול אמוראי ארץ ישראל בדור השני) במסכת בבא מציעא (קז, ע"א): "'ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך' שתהא יציאתך מן העולם בלא חטא כביאתך לעולם".

חיים בלא חטא דורשים מן האדם מאמץ פיזי ורוחני של התמודדות מתמדת עם הסביבה וגם עם עצמו, תוך אמונה וביטחון בה' בכל שלבי החיים. וזוהי תכלית הברכה שבפסוקנו.

¹ מדרש רבה מפורש בידי משה אריה מירקין, כרך יא, מהדורה רביעית, תל-אביב תשמ"ח, עמ' 114.

² בספרו **עבודת אלעזר** תל-אביב תשל"ו, עמ' שכג. יש לציין שפרשנותו מאופיינת בהבנת הפסוקים בתורה באמצעות הפשט והדרש, תוך לימוד מוסר השכל שעניינו דרכי חינוך והנהגה על פי התורה.

³ שם, עמ' שכג-שכד.

וכן דברי ר' ברכיה (מגדולי חכמי האגדה בארץ ישראל בדור הרביעי לאמוראים) במדרש דברים רבה (שם):

כתיב "עת ללדת ועת למות" וכי אין אנו יודעין שעת היא שאדם נולד ועת היא שאדם מת? אלא אשרי אדם שעת מיתתו כעת לדתו. מה בשעת לדתו נקי, אף בשעת מיתתו נקי. הוי: "ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך".

מדברים אלו אנו למדים, שכשם שאדם בשעת לידתו הוא נקי מחטא, עליו להשתדל שחיו יהיו ללא חטא. כך הם הדברים גם לעניין משלח ידו של האדם כביאור הגשמי-מסחרי שבמדרש דברים רבה. חשוב אפוא שהברכה תשרה על האדם כבואו לעסקיו ובצאתו מהם לשוב לביתו. אולם הברכה אמורה לחול גם על עיקר עיסוקו של האדם בחייו - לימוד התורה. לפיכך מובן תרגומו הדרשני המעניין של תרגום ירושלמי (המיוחס ליונתן בן עוזיאל) לפסוקנו:⁴

ברוכין אתון במעלכון לבתי מדרשכון (= ברוכים אתם בכניסתכם לבתי מדרשותיכם וברוכין אתון במיפקכון לפרמקטיכון (= וברוכים אתם בצאתכם למסחרכם).

המתרגם מפרש את הפסוק על פי הדרש, ומשני מדרשים יוצר הוא מדרש אחד לפסוקנו: ברישא הוא עושה שימוש בדרשה המובאת במדרש תנחומא לפרשתנו (מהדורת ורשא ד): "ברוך אתה בבואך, על תנאי בבואך לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. וברוך אתה בצאתך מבתי כנסיות ומבתי מדרשות". בסיפא עושה המתרגם שימוש בדרשה שכבר הזכרנו ממדרש דברים רבה לעניין הפרקמטיא.

נמצאנו למדים, כי הגשמיות והרוחניות משתלבות היטב זו בזו. שילוב חיים תורניים ללא חטא בחיי המעשה, על כל המשתמע מכך, ובכלל זה גם אהבת הזולת כמתבקש, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בעיסוקים השונים, מצוי בתכלית הברכה שבפסוקנו. הברכה הזו היא ברכת הדרך לחיים על פי המסגרת שמתווה משה רבנו בפרשה הבאה, "ניצבים" (דב' ל: יט-כ):

העידתי בכם היום את השמים ואת הארץ החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך. לאהבה את ה' א-להיך לשמע בקלו ולדבקה בו כי הוא חייך וארך ימיך לשבת על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם. יש בדברים אלה התוויית דרך לכלל ישראל ולכל יחיד בתוכו, בחודש אלול, חודש התשובה, הרחמים והסליחות. כאשר מקדימים "עשה טוב" ל"סור מרע" הרי כבר עשיית הטוב מהווה מחסום לרע, וכך מתקיימת הברכה "ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך".

ד"ר אברהם גוטליב
המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ומפעל מקראות גדולות "הכתר"

מערכת הדף השבועי שמחה לבשר לקהל קוראינו
שהספר "מפרות האילן" על המועדים הופיע.
הספר ניתן לרכישה בחנויות הספרים,
או ישירות בטל': 1-700-700-692

⁴ תרגום יונתן בן עוזיאל על התורה, ויקרא, במדבר, דברים, מהדורת דוד רידר ומרדכי זמיר, ירושלים תשמ"ה, עמ' 293, ובתרגום לעברית עמ' 145.